

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Райна Христова

секция „Морска геология и археология”, Институт по океанология”Проф. Фр. Нансен”- БАН- Варна на дисертация на тема :

„ПАЛЕОГЕОГРАФИЯ НА ПРИСТАНИЩНИТЕ АКВАТОРИИ В ДРЕВНАТА МОРСКА ИСТОРИЯ И АКВАТОРИЯ ПО ЗАПАДНОТО ЧЕРНОМОРИЕ“,

за получаване на образователнага и научна степен „доктор“, по научна специалност “ Океанология”, шифър 01.08.07, представена от Преслав Илиев Пеев, гл. асистент, докторант на самостоятелна подготовка в секция „Морска геология и археология”, Институт по океанология”Проф. Фр. Нансен”- БАН- Варна

Членът на Научното жури е избран с решение на Научно жури , определено със заповед № 99 от 23. 06. 2014 г. на Директора на Института по океанология – БАН- Варна.

Рецензията е изготвена съгласно изискванията на Правилата за условията и реда за придобиване на образователни и научни степени и за заемане на академични длъжности (ПУРПОНСЗАД) в ИО - БАН-Варна.

Представената за рецензия дисертация е в обем от 265 страници.Текстът е богато илюстриран като приложеният списък на илюстрациите съдържа 7 карти и 138 изображения. Списъкът на литературата включва 361 научни публикации.Материалът в изложението е структуриран в 6 глави, въведение, заключение и списък на използваната литература

Дисертацията на гл.ас. Пеев е посветена на **актуална тема**, която предизвиква силен интерес сред научната общност.Още в заглавието, авторът поставя във фокуса на изследване древните и антични пристанищни акватории, развити в крайбрежните зони по Западното черноморско крайбрежие. От геоложка гледна точка , още с възникването на континентите и океаните, именно крайбрежните зони се очертават като най- динамичните пояси на планетата, което е свързано с границите на

литосферните плочи. От друга страна, с възникването на човечеството, първите поселения се съсредоточават точно в тези зони, предлагащи най-добри условия за прехрана, оптимални климатични условия и голямо биоразнообразие. От тук произтича и **оригиналността** на представеното научно изследване: за да реши „геометрията“ на древните пристанищни системи, дисертантът си поставя за цел да възстанови някои от основните елементи на древните природни ландшафти. Точно поставена и ясно **формулирана е основната цел** на изследването - да се направи палеогеографска реконструкция на природните условия в периода от Праисторията до Късната античност.

Дисертационният труд на гл.ас. Пеев е основан на **богат фактически материал**. В **глава I** обширно е проследено състоянието на проучванията; детайлно са описани историческите извори относно разположението на древните пристанища ; целенасочено е анализирана ролята на антропогенния фактор като компонент на природния ландшафт и възможността за развитието на социума от природните дадености на обкръжаващия ландшафт; коректно са отчетени постиженията на предишни изследователи. Авторът показва много добра осведоменост по отношение на геоложката и геоморфоложката изученост на черноморското крайбрежие (Канев, 1959; Попов, Мишев, 1974; Пейчев, 2004; Христова, 2004 и др.), както и познаване на съвременни, значими изследователи (Panin, 1996; Giosan et al. 2006; Aksu et al. 2002; Ryan et al., 1997 и др.)

В **глава II** са проследени аналитично основните етапи в историята и културата на Западното черноморско крайбрежие в древността – общи черти, периодизация и особености в контекста на Средиземноморието.

Глава III. В контекста на теоретико-методологичната същност на палеогеографските реконструкции, най-важната тяхна особеност, е прилагането на интердисциплинарния подход. По мое мнение, качество на дисертацията е използването на широк методологичен спектър от собствено геоложки и собствено археоложки класически методи, както и на съвременни методи като подводни археологически проучвания и ГИС, което осигурява висока степен на достоверност на направените изводи. Авторът едновременно прилага и умело интерпретира геоложки, геоморфоложки, биостратиграфски, археоложки и исторически данни, за да установи хода и амплитудата на едни от най-важните и сложни геоложки събития каквито са:

флуктуациите на морското ниво от късния палеолит до днес.; процеса на образуването на съвременните речни долини и пясъчни коси; да оцени ролята на абразията като фактор за моделирането на древните брегови линии и връзката им с конфигурацията на древните пристанища; да анализира реликтовите форми на релефа.

В глава IV са проследени колебанията на нивото на Черно море от късния палеолит до днес, които са пряко свързани с очертаването на бреговата ивица и конфигурацията на пристанищните системи. Проследени са основни моменти от геоложката еволюция на черноморския басейн през Холоцена. Авторът изготвя крива на колебанието на нивото на Черно море през последните 12000 г по литературни данни. В хода на анализа на кривата той обвързва с археологични данни ефекта от въздействието върху крайбрежието на Новоевксинската регресия, Новочерноморската трансгресия, Фанагорийската регресия, Нимфейската трансгресия (Федоров, 1978) и прави извод за несъществуването на т. нар. Корсунска регресия. В геоложки аспект, трансгресивните басейни и разделящите ги регресивни басейни, образуват последователна и сложна трансгресивно-ритмика с колебания на амплитудата дори до 100 м и повече. Облик обаче на целия цикъл дава трансгресивната фаза, която е оставила следи в геоложкия летопис. Като цяло, черноморските регресии се отличават с по-малка продължителност, по-малко фактологичен запис, а амплитудата на понижението на морското ниво най-добре се определя от палеовреза на древните речни долини. Точно такъв е случаят с Корсунската регресия: за нея има археологични данни и геоложки доказателства най-вече по северозападното (руско, румънско) крайбрежие и шелф на Черно море. Но в българския сектор на нашето крайбрежие и шелф, който се различава по някои особености в седиментационния цикъл и хидрологичния режим, т. нар. Корсунска регресия не е оставила категоричен запис: в кватернерните седименти като това не значи, че тя не съществува като реално геолошко събитие.

В глава V авторът анализира връзката между естествената, природна даденост в релефа, удобна за пристан и превръщането му в пристанище и/или пристанищна система, благодарение на съзидателната и целенасочена дейност на човека: напр. „естествени пристанища“; „изкуствено удълбочен пристанищен басейн“ и др. Направен е преглед на инфраструктурата на пристанищните системи през енеолита, ранната и късната бронзова епоха и Античността, както и типологизация, и датировка на намерените артефакти като антични котви, щокове и др.

Глава VI съдържа реконструкция на древните пристанищни басейни по Западнопонтийското крайбрежие като са отразени настъпилите промени в брега от делтата на р. Дунав до Босфора през праисторическите епохи. Цялостната възстановка по най- оптимален начин съчетава палеоекологичните параметри на природните ландшафти по крайбрежието с прецизните, хронологични данни от археологичните изследвания. При очертаване контура на древната брегова линия са използвани различни географски информационни системи (ГИС), които са част от съвременните археологически проучвания.

Изхождайки от тезата, че геоложката история на черноморския шелф през кватернерния период се диктува главно от климатични фактори, а трансгресивно-регресивната динамика се контролира от глобалните евстатични колебания, авторът прави възстановка на късноплейстоценската -раннохолоценска брегова линия. Направен е опит да се обвърже съществуването на серията от акумулативните , прибрежни валове на дълбочина 90-120 м с някои артефакти или наличието на мидени банки на *Mytilus galloprovincialis*, което да утвърди съществуването на подводни (днес) и съществували преди, крайбрежни ландшафти, привлекателни за човешките заселвания. Тази постановка е корелирана и със състоянието на европейския континентален шелф по време на най-голямата регресия на Световния океан през късния плейстоцен (ледников период Вюрм), който тогава е бил суша. Дискутирана е връзката между палеогеографските условия в началото на Холоценската епоха и местоположението на подводните селища по Българското черноморско крайбрежие от енеолита и ранната бронзова епоха, техният културен контекст и хронология.

Хронологично са проследени флукуациите на черноморското ниво, връзката му със Средиземно море и бреговите линии и пристанищните басейни през IX хил. пр. Хр. - III хил. пр. Хр. и през Античността. Изработени са картосхеми- предложения, в които са възстановени пристанищните басейни по българското черноморско крайбрежие от север на юг, така както биха изглеждали по време на античното корабоплаване: Шабленска Тузла, н. Шабла, н. Калиакра, Каварна, Балчик, Кастрици, Одесос, Черни нос, Св. Атанас, Обзор, Несебър, Равда, Поморие, н. Атия, Созопол, Ропотамо, Урдовиза, Ахтопол.

Представената дисертация очертава гл.ас. Пеев като изследовател, който познава детайлно фактологията на областта , в която работи; умело използва широк

методологичен инструментариум и има афинитет към задълбочени, интердисциплинарни обобщения.

В крупен план, като най-ценен научен принос считам, че в хода на представената палеогеографска реконструкция се доказва взаимната свързаност между природните ландшафти и влиянието на човека върху тях в сложната система „природа-общество“. По-конкретно, приемам направените изводи от докторанта, като сред тях отделям следните научни приноси:

- направено е обзорно и целенасочено, научно изследване върху пристанищните системи на Западнопонтитското крайбрежие;
- извършена е палеогеографска реконструкция и възстановка на хода и очертанието на бреговата линия на пристанищните басейни;
- конструирана е крива на колебанието на черноморското ниво за последните 12 000 години и е извършен сравнителен анализ на археоложките данни за Черно и Средиземно море;

Отправлям бележка относно използването на термина „Черноморие“ както в заглавието, така и в текста на дисертацията.. В контекста на геоложката литература, на морфографската и геоморфоложка терминология, би трябвало да се използва термина „континентална окрайнина“, която включва шелф и крайбрежие (Кръстев, 1992). Ако авторът приема тезата, че крайбрежието включва и значими части от континенталния шелф, включително и установените реликтни брегови форми и древни брегови линии в смисъла на Леонтиев (1961), Зенкович (1960), Канев (1980), Христова, (2004), то бих препоръчала да се използва „Западно черноморско крайбрежие“, или Западнопонтитско крайбрежие.

Позицията ми относно извода за несъществуването на Корсунската регресия беше вече обяснена в глава IV.

В заключение считам, че представеният от Преслав Пеев дисертационен труд, е посветен на актуална тема; отличава се с оригиналност на научното изследване; разработен е върху богат фактически материал и е използван интердисциплинарен подход при анализа. Постигнати са конкретни, нови резултати относно хода и контура на древните брегови линии; очертанието на древните пристанищни системи и тяхната

инфраструктура; осветляване на основни моменти от културно- историческото развитие на Западнопонттийското крайбрежие.

Това ми дава основание да препоръчам на почитаемото Научно жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Преслав Илиев Пеев.

18.08.2014 г.

Подпис:.....

Доц. д-р Райна Христова